

ISLAMSKA PEDAGOGIJA - SAVREMENI IZAZOV ODGOJU I OBRAZOVANJU

Autor mr Mustafa ef. Fetić

Utorak, 10 Februar 2009 00:00

Područje vjerske, a posebno islamske pedagogije, ubraja se, još uvijek, u nedovoljno ispitana i tretirana polja naučnog istraživanja. Malobrojne studije i članci koji zadiru u ovo područje samo su fragmentarni pokušaji usmjereni kao podrška svima onima koji se žele ozbiljnije baviti ovom tematikom. Kako ističu savremeni islamski mislioci i autori, uzrok takvom stanju nalazi se u dvjema činjenicama. Prva je da skoro niko nije pokušao iskoristiti obilno naslijeđe islamske pedagogije u razvoju opšte pedagoške misli, a druga, djelimično oslanjanje pedagogije arapskog svijeta, od tridesetih godina prošlog stoljeća, na tokove i misao zapadnjačke pedagogije u skoro svim pedagoškim trendovima.

Doprinos pedagogije savremenom društvu i svim dostignućima je nesumnjiv i gotovo je nepotrebno ukazivati na njen značaj, važnost i ulogu u kreiranju novijeg društva i njegovih brzih promjena. Kao modernu respektabilnu naučnu disciplinu, pedagogiju danas izučavaju hiljade naučnika i istraživača širom svijeta. Za razliku od Zapada, koji svoje značajnije naučne rezultate i dostignuća veže za period humanizma i renesanse, uz napomenu da pedagogija svoj razvojni put veže za vaspitanje i obrazovanje najranijih civilizacija kao što su Sumeri, Egipćani, Persijanci, Kinezi i Hebreji, muslimani, u okrilju islamske pedagogije, to znanje crpe od prvih riječi kur'anske Objave: „Uči u ime Gospodara koji stvara...”¹. Obrazovanje i odgoj su, nesumnjivo, ključni termini te nauke koja se do danas diferencirala na brojne odsjeke i specijalizacije.

Vaspitanje i obrazovanje su pojave stare koliko i čovjek. Savremenim shvatanjima vaspitanja i obrazovanja, posebno

njihove uloge u procesu humanizacije čovjeka, prethode dugotrajna i raznovrsna nastojanja da se, u datim historijskim uslovima i u skladu s dostignutim nivoom saznanja, vaspitanje i obrazovanje objasne i stave u kontekst ostalih društvenih pojava. Stoga je sasvim razumljivo što se islamska pedagogija vraća tim nastojanjima i kritički provjerava svoje porijeklo, tražeći početke svog razvoja i otkrivajući nastajanje pedagoških pojmova, načela i zakonitosti i, s tim u vezi, objašnjava razlike u savremenim tokovima pedagoške teorije i prakse. Bez obzira na stepen dostignuća savremene pedagogije, na domete koje je ostvarila u školskoj organizaciji i obrazovnom sistemu u cjelini, te položaja savremenog čovjeka u procesu saznanja u uslovima ekspanzije nauke i tehnike, nije prestao interes za proučavanje istorije vaspitanja i obrazovanja, školstva i prosvjete.²

Islamsku pedagogiju možemo posmatrati kao temelj na kojem počiva islamska kultura i civilizacija u cjelini. Sam pojam islamska pedagogija nosi značenje napretka i razvoja, a njen cilj je izrastanje muslimana kao svestrano oblikovane ličnosti: duhovno, moralno, intelektualno, spoznajno, emocionalno, tjelesno, estetski, društveno i politički. Islamsko-pedagoška misao ima jedinstven i prepoznatljiv razvojni put u svojim idealima, principima i načelima, ciljevima, sadržajima i pristupima. Sve to ima svoj izvor i ishodište u Božijoj objavi - Kur'anu, s kojom je islamska pedagogija neraskidivo vezana. Na osnovu toga, musliman usvaja svoje jedinstveno i svima prepoznatljivo ponašanje, razmišljanje i osjećanje. Islamska pedagogija je, od Gospodara svjetova, dat pristup za popravljavanje i upućivanje čovječanstva ka dobroti, pravednosti i odmjerivosti, te upražnjavanju plemenitog ponašanja u životu. Istina je da čovječanstvo, tokom svoje istorije, ne poznaje tako

sveobuhvatan, širok i potpun sistem koji zadire u sve pore ljudske egzistencije, kao što je to islam.

Islamskoj pedagogiji nisu primarni samo saznanja i informacije o najosnovnijim pedagoškim kategorijama - obrazovanju i vaspitanju, nego je ona prvenstveno način ili stil života kojeg prakticira musliman, u njega vjeruje, a to zato što je to neraskidivi dio njegove urođene prirode (fitre) koja je utkana u najveće čovjekove dubine, u njegovu dušu i srce. Islamski put se u odgoju ogleda u kompletnom posmatranju muslimana, čovjeka koji ništa ne izostavlja i ne zanemaruje, u cjelovitom pogledu na njegov duhovni i materijalni život, kao i sve aktivnosti na Zemlji.

Pojam islamske pedagogije nemoguće je odvojiti od fenomena religije i religioznosti, odnosno, od prirodne potrebe čovjeka za vjerom i vjerovanjem. Kada govorimo o religijskoj pedagogiji naša se razmatranja moraju kretati u okvirima dva osnovna pojma, i to onog šireg pod kojim podrazumijevamo religiju kao oblik svjetonazora i pogleda na svijet, i užeg koji obuhvata nastavni predmet u okviru vjeronauke, a koji se izučava u brojnim zemljama širom svijeta. Spomenuta podjela je, u suštini, strana islamu, pa tako i islamskoj pedagogiji, jer islam podrazumijeva sveobuhvatan koncept življenja, koji ne razdvaja nauku od života i realnog svijeta. Ova klasifikacija pedagogije je vezana za zapadni svijet i to od momenta kada Crkva gubi monopol nad obrazovanjem, nakon čega se vjera i sve ono što je vezano za nju izučavaju u okviru vjeronauke kao jednog od nastavnih predmeta.

Islamska pedagogija se odlikuje nizom osobnosti, koje je izdvajaju u odnosu na ostale vrste pedagogija, a sve te odlike i osobnosti potiču iz osnovnih izvora islama - Časnog Kur'ana i Sunneta (tradicije) Allahovog poslanika Muhammeda a.s.

Islamska pedagogija posmatra čovjeka u njegovom totalitetu i sveukupnosti, ne vezujući ga za naciju, boju kože ili podneblje. Humanizam (insanijet) je ono za čim hrli islamska pedagogija. Tako ova, gotovo zaboravljena, naučna disciplina svojim humanističkim usmjerenjem aktivno djeluje na oblikovanje dobrog i plemenitog čovjeka, koji neće s predrasudom gledati druge ljude, nego će mu ličnost biti ispunjena ljubavlju, nježnošću i razumijevanjem, jer svi potičemo od jednog čovjeka i jedne žene.

Jedna od upečatljivih osobnosti islamsko-pedagoške misli jeste božansko porijeklo. Njen izvor je od Uzvišenog Boga, kao i njen plan i program. Obzirom da joj je cilj oblikovao i postavio Gospodar svjetova, lako uočavamo da je ključni cilj islamskog učenja, pa i islamske pedagogije, uspostavljanje kvalitetne spona muslimana s njihovim Stvoriteljem, a radi pridobijanja Njegovog zadovoljstva. Univerzalnost cilja islamske pedagogije neizostavno vodi ka angažmanu svih ljudskih potencijala, tako da se ne zapostavlja i ne odbacuje ni jedna njegova mogućnost i resurs, a kad god se aktiviraju svi ljudski potencijali, dobija se najplemenitiji i najvredniji rezultat. Stoga, istraživanje i aktuelizovanje islamsko-pedagoške misli danas nameće se kao neodložni imperativ, koji stoji pred generacijama muslimanskih mislilaca i naučnih pregalaca željnih znanja, a kojem trebaju pristupiti odgovorno i kreativno, sa puno vjerskog entuzijazma. Islamska pedagogija koja se bavi osnovnim pedagoškim kategorijama mora otkloniti jednu dilemu i pomoći da obrazovanje i vaspitanje budu pravilno osmišljeni i usmjereni: da li u porodici, u školi, i procesima učenja samo podučavati i obrazovati čovjeka, ili ga istovremeno i odgajati, probuđujući ono plemenito u njegovoj naravi. Ovo su pitanja koja su postavljale sve svjetske religije i kulture, pokušavajući da na njih

daju adekvatne odgovore. Školovanje i obrazovanje je, makar posljednja dva stoljeća, postalo, uglavnom, dostupno svima. Velika blagodanost za čovječanstvo bi bila da to obrazovanje nije istrgnuto od odgoja. Postojeći koncept masovnog obrazovanja zanemaruje odgoj učenika kao pojedinca. Školovanje je prestalo biti i odgajanje, a kobne posljedice su evidentne i neizbježne. Ovome ne treba mnogo dokaza. Primjera radi, plinske komore holokausta stvorili su vrhunski intelektualci, ali, nažalost neodgojeni i nemoralni akademici!

Islam je sistem za cjelokupan čovjekov život u svim njegovim aspektima. To nije čisto teoretsko vjerovanje odsječeno od praktičnog čovjekovog života, mada se to islamu, kroz historiju, pokušavalo imputirati. Naime, pokušavao se islam svesti na puku teoriju i lično uvjerenje koje je trebalo artikulirati u sebi i tajanstveno čuvati u obredima duboko skrivenim od očiju javnosti. Drugim riječima, poistovjetiti ga sa drugim religijama koje su svoju originalnu životnu energiju svele na mrtvilo teoretskih razglabanja i mnoštvo tajanstvenih doktrina.

Islam je, zahvaljujući svojoj živoj unutrašnjoj energiji, uspio sačuvati tu sretnu sintezu između duhovnog i materijalnog, teorijskog i praktičnog, ezoteričnog i egzoteričnog. Zahvaljujući Gospodaru svjetova, islam je bio i ostao u životu ljudi ne samo putokaz ka onome svijetu i onome što će jednog dana neminovno doći, nego i putokaz za svaku životnu situaciju i svaku zapitanost na ovome svijetu. Upravo ta fleksibilnost i elastičnost spriječila je njegove pripadnike da odu u ekstremizam u koji su zagazili pripadnici drugih religijskih zajednica. A tako je zato što je islamska koncepcija Božanstva, univerzuma, života i čovjeka cjelovita i sveobuhvatna. Ona, po svojoj naravi, ne trpi da bude predstavljena samo kao duhovna i kulturološka, budući da to odudara od prirode islama i njegovog

konačnog cilja. Islam se želi predstaviti u čovjeku, unutar njega, u njegovom okruženju i u čitavom kosmosu. On, ustvari, izrasta iz živog organizma i realističkog pokreta i, uporedo s tim, on se paralelno razvija i u teorijskom smislu. Zahvaljujući svojoj specifičnoj naravi, on nikada nije prerastao u čistu teoriju, uspijevajući da zadrži status dinamične realnosti.

I zato Allah Plemeniti nije objavio Kur'an da bude knjiga čijoj će se nadnaravnosti diviti ljudi, već je Kur'an objavljen, prije svega, zbog nasušne potrebe za vođenjem i pravilnim usmjeravanjem čovjeka u svim segmentima njegovog života. Treba znati da, kako god je islam božanska vjera, on je, u isto vrijeme, i božanski metod u djelovanju i prakticiranju. Kako god je došao da promijeni idejnu koncepciju, isto tako došao je da promijeni i životnu stvarnost u kojoj će se sve što je teoretski naznačeno i praktično moći ostvariti! Otuda, ako iščitavamo Kur'an i Sunnet Allahovog Poslanika s.a.v.s. uočiti ćemo da je islam, uistinu, ušao u sve pore ljudskog života, rada i djelovanja i da nema ni jednog segmenta ljudskog življenja o kojem islam nije postavio svoje putokaze, donio kriterije i obznanio način na koji će se to moći realizirati.

Sura El-'Alek, 1. Prema prijevodu Kur'ana Besima Korkuta u izdanju Ministarstva za Hadždž i Vakuf u Saudijskoj Arabiji, 1998. god., / 1412. po hidžri.

Preuzeto iz: Islamska misao, Godišnjak Fakulteta za islamske studije u Novom Pazaru, Prof. dr. Kačapor, S., Prilozi za islamsku pedagogiju, str.172., Novi Pazar, 2007.